

РЕЦЕНЗИЯ

От: *доц. д-р Силвия Димитрова Костова, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов, научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност (контрол)“, професионално направление 3.8 „Икономика“.*

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по научна специалност *„Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност“ (финансов контрол)*

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 632/28.02.2025 г. на Заместник-ректора по научноизследователска дейност на УНСС.

Автор на дисертационния труд: *Васил Николаев Бакърджиев*

Тема на дисертационния труд: *„Детерминанти, определящи качеството на одита“*

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към *катедра „Финансов контрол“* към *Финансово-счетоводния факултет* на УНСС по научна специалност *„Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност (финансов контрол)“* съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС № 1018/29.03.2018 г. Обучението е осъществено в *редовна* форма през периода 12.03.2018-12.03.2021 г.

Васил Николаев Бакърджиев е роден на 7 юли 1992 г. в гр. София. Завършил е образователно-квалификационните степени *„Бакалавър“*, *„Магистър“* и *„Доктор“* в Университета за национално и световно стопанство (УНСС), със специализация във *финансовия контрол и финансовото право*. Владее английски език на експертно ниво, с допълнителни познания по испански и италиански език. Притежава утвърдени организационни и ръководни умения, с богата експертиза в стресови и динамични професионални среди.

Към момента Васил Бакърджиев не заема академична длъжност в УНСС. Професионалният му опит включва ръководни и аналитични позиции в банковия сектор (Пощенска банка), медии (TV7), маркетинг агенции и счетоводни фирми, като е заемал длъжности като управител, помощник одитор, маркетинг асистент и мениджър-връзки с клиенти. От май 2024 г. изпълнява длъжността „управител“ в компания от сектора на маркетинга.

Докторантът Васил Николаев Бакърджиев е изпълнил в пълен обем задълженията, предвидени в индивидуалния учебен план за обучението му в ОНС „доктор“. В рамките на докторантурата са успешно преминали всички задължителни и избираеми дисциплини, предвидени в учебния план, включително успешно положени изпити по научната специалност и чужд език. Докторантът е участвал в научноизследователската дейност чрез публикации, участия в научни конференции и семинари, както и в учебно-преподавателска работа в рамките на катедрата. Изпълнението на индивидуалния план е в съответствие с нормативните изисквания.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд на тема е в обем от 200 стандартни страници, включващи увод, три основни глави, заключение, приложения и списък с използвана литература. В съдържанието са представени 39 таблици, 56 фигури, илюстриращи резултатите от проведените анализи и емпиричното изследване. Използваната литература включва 100 източника, като 89 от тях са на английски език.

Дисертационният труд на Васил Николаев Бакърджиев разглежда изключително актуална тема, свързана с качеството на одиторските услуги – въпрос от стратегическо значение за стабилността на финансовите пазари и доверието в корпоративната отчетност. В контекста на глобалната икономическа несигурност, дигитализацията и честите регулаторни промени, задълбоченото изследване на факторите, които обуславят качеството на одита, е както научно необходимо, така и практически значимо.

Целта на дисертационния труд е да идентифицира и анализира основните детерминанти, влияещи върху качеството на одита в България, с фокус върху сравнението между практиките на одиторите от Голямата четворка и по-малките одиторски компании. Обект на изследването е качеството на одиторската дейност, докато предметът са конкретните фактори – работна среда, етични стандарти, професионална компетентност и независимост на одиторите. Защи́тава се

изследователската теза, че високото качество на одита е функция на синергията между тези четири фактора и на ефективното им управление в контекста на международните стандарти и регулаторни изисквания.

Дисертационният труд демонстрира високо ниво на осведоменост по разглежданата проблематика. Авторът е използвал значителен обем съвременна научна литература, обхващаща както международни, така и български източници. Цитирани са водещи автори и публикации, актуални доклади на IFIAR и международните одиторски стандарти (ISA). Анализирани са също български изследвания, което допринася за локализацията на изследователската рамка.

Първата глава разглежда задълбочено понятието „качество на одита“ чрез преглед на релевантната научна литература. Разграничават се ключовите фактори от детерминантите – първите се отнасят до обобщени категории влияния, докато вторите са конкретни, измерими индикатори. Анализирани са четири основни детерминанти: работна среда, етични стандарти, професионална компетентност и независимост на одиторите. Представен е систематизиран литературен обзор, който очертава значимостта на всяка от тези детерминанти, включително технологичните иновации, скептицизма и съдебните процеси като индиректни измерители на качеството.

Втората глава представя резултатите от емпиричното изследване, проведено чрез анкета с 79 респонденти. Чрез прилагане на статистически методи се валидират анкетните инструменти. Данните показват статистически значима разлика в оценките на качеството на одита между Голямата четворка и останалите компании, в полза на първите. Изследвани са различията по отношение на всички четири детерминанти, като най-съществени се оказват работната среда и подкрепата за професионално развитие. Анализът завършва с обобщение на 16 поддетерминанти, от които седем имат особено значимо влияние върху високото качество при водещите фирми.

Третата глава представя анализ на официалните оценки от Комисията за публичен надзор над регистрираните одитори (КПНРО). Разгледани са резултатите от годишните доклади за 2021–2023 г., с фокус върху честотата на оценки „А“, „Б“, „В“ и „Г“. Установява се, че Голямата четворка получава изключително високи оценки, докато независимите фирми често са обект на критика. Направена е съпоставка между оценките от регулаторите и възприятията на одиторите от анкетата, което обогатява анализа с множество гледни точки. Завършва се с концептуален модел за постигане на високо качество, базиран на резултатите от изследването.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

В дисертационния труд на докторантът представя научен и практически принос в областта на финансовия контрол и одиторската дейност. В резултат на теоретичен и емпиричен анализ, авторът идентифицира и систематизира основните фактори, които влияят върху качеството на одиторските услуги в България, като акцент поставя върху работната среда, етичните стандарти, професионалната компетентност и независимостта на одиторите.

Сред основните научни резултати се откроява изведената концептуална рамка за разбиране на качеството на одита като интегративен феномен, определян от взаимовръзката между организационни, нормативни и личностни компоненти. Чрез сравнение на субективните възприятия на одиторите и обективните резултати от регулаторни инспекции, дисертацията допринася за по-доброто разбиране на съществуващите несъответствия и факторите, които ги предизвикват. Докторантът е формулирал практически препоръки за подобряване на качеството на одиторските услуги, особено в контекста на малки и средни одиторски фирми. Разработеният концептуален модел е с вероятен потенциал за реално приложение в практиката.

От методологична гледна точка, дисертацията се отличава със своята структурираност и последователност. Използван е смесен подход, съчетаващ количествени и качествени методи за анализ. Основният емпиричен инструмент е анкетно проучване сред 79 представители на одиторския сектор – включително практикуващи одитори, мениджъри и собственици на фирми. Разработената анкетна карта е прецизно структурирана в групи от въпроси, съответстващи на изследваните детерминанти. Приложени са статистически методи за оценка на надеждността и валидността на скалите, както и сравнителен анализ между различни типове одиторски субекти. Освен анкетата, авторът интегрира и вторичен анализ на данни от доклади на Комисията за публичен надзор над регистрираните одитори (КПНРО) за периода 2022–2023 г., което допринася за обективността и обосноваността на изводите.

По отношение на изпълнението на поставените задачи и постигането на целта, дисертационният труд показва висока степен на съответствие между теоретично заложената рамка и постигнатите резултати. Всички формулирани задачи са изпълнени изчерпателно – от обосновката на значимостта на качествения одит, през анализа на релевантната литература, до оценката на разликите между различните видове одиторски фирми. Целта на изследването – а именно идентификация и анализ на

основните детерминанти на качеството на одита в българския контекст – е постигната в пълна степен. Резултатите от дисертацията са ясно аргументирани, подкрепени с емпирични данни и представени по начин, който демонстрира както академична задълбоченост, така и практическа насоченост.

В заключение, дисертационният труд е резултат от самостоятелна, методологично коректна и научно значима изследователска работа. Той представлява принос към развитието на одиторската наука в България и предлага практически решения с висока приложимост в реалната одиторска среда.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Дисертационният труд на Васил Николаев Бакърджиев представя научни и научно-приложни приноси в областта на финансовия контрол, със специфичен фокус върху качеството на одиторските услуги. В автореферата ясно са посочени основните приноси, които могат да бъдат обобщени в две основни направления: разработване на концептуален модел и емпирична проверка на ключови детерминанти за качеството на одита в българския контекст.

Научните приноси на труда се изразяват в теоретичното обособяване и систематизиране на четири основни детерминанти, обуславящи качеството на одиторската дейност – работна среда, етични стандарти, професионална компетентност и независимост на одиторите. Изследването предлага оригинален поглед върху съвкупното им въздействие чрез създаването на аналитичен модел, в който всяка детерминанта е декомпозирана в конкретни, измерими индикатори. Това осигурява надеждна основа за бъдещи теоретични и приложни разработки в тази област.

Научно-приложните приноси са свързани с осъществяването на емпирично изследване, базирано на анкетно проучване сред представители на одиторския сектор, включващо както субективни възприятия, така и сравнителен анализ с обективни регулаторни оценки от КПНРО. Чрез използваните количествени методи, авторът валидира значими разлики в нивото на качество на одита между компаниите от Голямата четворка и останалите одиторски субекти. Тези резултати позволяват формулирането на практически насочени препоръки за подобряване на контролната и организационна среда в малките и средни одиторски компании.

Важен принос представлява и концептуалният модел за оценка на качеството, който служи не само за академичен анализ, но и за

управленска практика при разработване на политики за вътрешен контрол и професионално развитие. Моделът интегрира теоретични постановки и емпирични резултати, като предлага логическа рамка за устойчиво повишаване на качеството в сектора.

Оценката на приноси потвърждава, че дисертационният труд отговаря на изискванията за самостоятелна научноизследователска работа, притежаваща както иновативност в подхода, така и висока приложимост за одиторската практика в България.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторантът Васил Николаев Бакърджиев е разпространил резултатите от своя дисертационен труд чрез три научни публикации. Първата е в сборник от научна конференция – „Анализ на оценките за качеството на одитите на предприятия от обществен интерес“ (2019), където се разглеждат регулациите и ефективността на публичния надзор върху одиторите. Втората е публикувана в е-списанието на ИДЕС – „Детерминанти на качеството на одита: Систематичен литературен обзор“ (2024), а третата – в списание „Пари и култура“ – „Детерминанти, определящи качеството на одита: Сравнителен анализ“ (2024). Публикациите са в реномирани научни издания и показват активност в научната общност, като успешно допринасят към изследваната тематика и разширяват разпространението на научно-приложните резултати.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът на дисертационния труд „Детерминанти, определящи качеството на одита“ от докторант Васил Николаев Бакърджиев коректно и пълно отразява основните елементи, съдържание и научни резултати от пълния текст на дисертацията. В автореферата ясно и последователно са представени актуалността и значимостта на темата, както и обектът, предметът, целта, задачите, основната теза и изследователските хипотези. Описаната методология съвпада с използвания в дисертацията смесен подход, базиран на анкетно проучване и анализ на регулаторни доклади, и подчертава адекватното използване на количествени и качествени методи.

Авторефератът съдържа синтезиран преглед на теоретичните основи и емпиричните резултати, като подчертава основните изводи, включително сравнителния анализ между различни типове одиторски фирми. Формулираните научни и научно-приложни приноси са представени ясно и отговарят на резултатите, изложени в пълния текст на дисертационния труд. По този начин се осигурява вярно и балансирано

представяне на изследователския процес, обобщенията и препоръките на дисертанта.

Съдържанието на автореферата е логически структурирано и покрива всички ключови аспекти на дисертацията – теоретичен анализ, методическа обосновка, резултати от анкетното изследване, анализ на регулаторната практика и предложения за подобрене на одиторската дейност.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Критични бележки и препоръки към докторанта:

1. Литературният обзор в бъдещи изследвания следва да бъде по-изчерпателен и по-систематичен, за да се обхванат всички релевантни аспекти на темата и да се поставя стабилна теоретична основа на емпиричното изследване.

2. Препоръчително е бъдещи изследвания да разширят обхвата на анкетното проучване, като включат по-голяма извадка, с цел постигане на по-широка сравнимост и по-висока степен на обобщаемост на резултатите. Това би позволило да се направят по-задълбочени сравнения и да се открият структурни различия в качеството на одита между различни одиторски среди.

3. Добре би било разработеният концептуален модел за постигане на високо качество на одита да бъде допълнително тестван чрез приложение в реална фирмена практика или чрез казусен подход. Това би увеличило неговата приложимост и би позволило да се валидират препоръчаните механизми за повишаване на качеството в различни организационни условия.

Въпроси към докторанта:

1. Какви конкретни практически мерки бихте препоръчали на малките и средни одиторски фирми в България за повишаване на качеството на одиторските услуги, на база идентифицираните детерминанти във Вашето изследване?

2. Как бихте обяснили наблюдаваните различия между субективните възприятия на одиторите за качеството на техните услуги и обективните оценки, получени от регулаторните органи? Какви фактори според Вас най-силно влияят върху тази разлика?

8. Заключение

Въз основа на количествената и качествената оценка на дисертационния труд, изразявам положително мнение и предлагам на

членовете на научното жури да гласуват положително за присъждане на Васил Николаев Бакърджиев на образователната и научна степен „доктор” в професионално направление 3.8 „Икономика“ по научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност“ (финансов контрол) за дисертационния труд на тема „Детерминанти, определящи качеството на одита“.

22.04.2025 г.

Рецензент:
доц. д-р Силвия Костова